

Robert Andrzejczuk, *Uzasadnienie prawa narodów do samostanowienia. Prawa człowieka podstawą prawa narodów do samostanowienia*, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2003, ss. 264.

Burzliwe przemiany polityczne, jakie miały miejsce w XX stuleciu, sprawiają, że praca Roberta Andrzejczuka, adiunkta Katedry Stosunków Międzynarodowych na Wydziale Prawa KUL, jest szczególnie aktualna, jak i niezwykle potrzebna. System kolonialny, jak i systemy totalitarne wpłynęły w minionym stuleciu na losy wielu narodów na całym świecie. Najlepszym przykładem jest tutaj naród polski, który został przez dwa systemy – faszyzm i komunizm – skazany na fizyczną zagładę.

Recenzowana praca składa się z czterech rozdziałów, które noszą tytuły: „Podmiotowość w kontekście prawa międzynarodowego”, „Generacje praw człowieka”, „Samostanowienie narodów”, „Funkcjonowanie prawa narodów do samostanowienia”. Do pracy dołączony został również aneks zawierający polskie tłumaczenia następujących dokumentów: Deklaracji powszechnej praw narodów, Deklaracji o prawie do rozwoju, Prawo do rozwoju, Komitet do Spraw Likwidacji Dyskryminacji Rasowej, Ogólne Zalecenie XXI dla samostanowienia. Na końcu zawarte jest streszczenie w języku angielskim.

Autor wychodzi w swojej pracy od personalistycznej koncepcji człowieka. Jednym z bardziej burzliwych sporów, jakie od lat są toczony w nauce prawa międzynarodowego publicznego, jest problem, czy jednostka jest podmiotem prawa międzynarodowego. O ile nikt nie neguje podmiotowości prawnomiędzynarodowej państw, o tyle w doktrynie przeważa pogląd, że jednostka takiej podmiotowości nie posiada. Robert Andrzejczuk, na podstawie aktów prawa międzynarodowego, jak i – w dużym stopniu – katolickiej nauki społecznej, uzasadnia, że „po powstaniu międzynarodowej ochrony praw człowieka mamy do czynienia z nowym podmiotem prawa międzynarodowego, którym jest osoba ludzka”. Źródłem tych praw ma być przyrodzona godność ludzka. Podmiotem prawa międzynarodowego jest także naród. Jednakże, według Autora, naród pełni rolę „służebną” wobec jednostki. Jak podkreśla Autor, osoba ludzka wchodząc w skład społeczności nie traci podmiotowości na jej rzecz, pozostając nadal bytem niezależnym, fundamentem innych bytów. W książce znajduje się przestroga przed afirmacją narodu, która może prowadzić do nacjonalizmu.

Główną tezę pracy jest twierdzenie, że prawo narodów do samostanowienia jest odrębną dziedziną prawa międzynarodowego i w żadnym razie nie może być trakto-

wane jako prawo człowieka. Prawa człowieka mogą być uznane, co najwyżej, za podstawę prawa narodów do samostanowienia. Autor pisze wprost, że „utożsamianie praw narodów z kolektywnymi prawami człowieka jest niewłaściwe. Osobie ludzkiej, która jest bytem realnym, substancjonalnym, przysługują prawa człowieka. Natomiast narodowi, który jest bytem realnym, *sui iuris*, przysługują prawa narodów”. Nie ulega wątpliwości, że powyższa teza przez wielu może zostać odebrana jako kontrowersyjna. Należy jednak podkreślić, że została ona w sposób precyzyjny udowodniona, co stanowi największy walor książki.

Trzeba zaznaczyć, że prawo narodów do samostanowienia zostało omówione w szerokim kontekście istniejących stosunków polityczno-gospodarczych. Realizacja tego prawa zależy bowiem w dużym stopniu od suwerenności ekonomicznej. Zdaniem Autora „dążenie do wprowadzenia w życie prawa narodów do samostanowienia musi być poprzedzone przebudową niesprawiedliwych struktur społeczno-gospodarczych. Wszelki rażący brak równowagi w świecie, zarówno w dziedzinie gospodarczej, jak i politycznej, jest poważnym zagrożeniem dla pokoju międzynarodowego”.

Z całą pewnością recenzowana książka zasługuje na uwagę. Należy podkreślić, że winna się ona stać obowiązkową lekturą nie tylko dla prawników (w szczególności specjalistów z zakresu praw człowieka oraz prawa międzynarodowego publicznego), ale również politologów, socjologów, osób zajmujących się stosunkami międzynarodowymi itd. Zwraca uwagę bogato wykorzystana literatura, jak i odwołanie się do wielu po raz pierwszy tłumaczonych na język polski dokumentów międzynarodowych.

Grzegorz Jędrejek

Katedra Prawa Rzymskiego KUL

Anna Przyborska - Klimczak, Wojciech Szczepan Staszewski, Stanisław Wrzosek, *Międzynarodowa współpraca w dziedzinie kultury. Wybór dwustronnych umów zawartych przez Polskę*, Radom: Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu 2002, ss. 312.

Współpraca kulturalna stanowi jeden najważniejszych czynników sprzyjających integracji społeczności międzynarodowej, ułatwiając wzajemne poznanie, poszanowanie i zrozumienie między państwami. Pozwala dostrzec etniczną i kulturalną bliskość narodów, szczególnie sąsiadujących ze sobą, dzięki czemu niekiedy zapobiega powstawaniu sporów i konfliktów lokalnych, stanowi zatem istotny element tworzenia podstaw pokoju i bezpieczeństwa na świecie. Prezentacja dziedzictwa kulturalnego poszczególnych państw przyczynia się do podkreślenia ich tożsamości, pomaga